

ՇՏԵՄԵՐԸ

ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼՆԵՑ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ . 1 :

1839.

ԹԻԻ . 9 :

Իւրաշարժութիւն :

ԻՆՏԵԼԵԱՆ, և ցուրտ երկիրներու մէջ քիչ անգամ կը պատահի որ երկրաշարժութիւն ըլլայ . բայց տաք կլիմաներուն տակը շատ անգամ և շատ սարսափելի շարժեր կը ըլլան :

1755ին Հոկտեմբերի 20ին եղած շարժը ան աստիճանը սասանութիւն պատճառեց զետնին , որ անբան կենդանիները անգամ մեծ սարսափի մէջ ձգեց : Բնիկա շատ ընդհանուր երկրաշարժութիւն մըն էր , և ընդհանրապէս Սիւծ Շարժ ըսվեցաւ : Կըսվի թէ չորս միլիոն քառակուսի տեղ տարածեցաւ , Եւրոպայի Բիւրիկէի և Մերիգայի մեծ մասերը շարժելով , Ովկիանոսը տակնուվրայ ընելով , ու Եւրոպայի հարաւային կողմերուն մէջ , Հիւսիսային և Հարաւային Բիւրիգայի մէջ անհամար աւերմունքներ ընելով :

Ովկիանոսին մէջը նաւերը անանկ շարժեցան որ մէջի ըլլողները կը կարծէին թէ քարերու գէմ զարնըվեցան : Դովեղերը ներուն մօտերը ջուրերը շատ խորունկը իջան և ետքը յանկարծակի ան աստիճանը բարձրեցան , որ շատ տեղեր ծածկեցին , և ամէն բան ողողելով ջուրերուն մէջը թաղեցին : Սիւս կողմանէ ցամաքը շարժած աստիճանը շատ տեղեր ծովի ալիքներու պէս ելան ու իջան . հազարաւոր մարդոց կեանքը կորսըվեցաւ . և անանկ անպատմելի դող

մը սարսափ մը տարածեցաւ , որուն նմանը մահը իր բրած ճշմարիտ աւերմունքներովը չէր կրնար պատճառել :

Հրատ :

ԵՐԵՎԱՆԱՆԵՐՆԵ զրութեան մէջը երկրէս ետքը Հրատն է : Բա մոլորակին տրամագիծը 4000 մղոնէն էվելէկէ է , կամ երկրիս տրամագիծին կէսին չափ է : Հրատին տարեկան շրջանը արեգակին բոլորտիքը գրեթէ 687 օրը կը կատարի , կամ մեր երկու տարիէն քիչ մը պակաս ատենին մէջ . և իր առանցքին վրայ 24 ժամին ու քառուուն բոլորտին մէջ անգամ մը կը դառնայ : Իր միջին հեռաւորութիւնը արեգակէն 144,000,000 մղոն է . ուստի մէկ ժամին մէջը իր շրջանին վրայ 55,000 մղոն յառաջ կը շարժի : Բա մոլորակին ցորեկը և դիշերը , և զանազան եղանակները շատ նման են մեր երկրին օրերուն և եղանակներուն :

Հրատը խաւարած կարմիր լոյս մը կուտայ , որով ուրիշ մոլորակներէն զիւրաւ կորոշվի : Իր երեւոյթը թէ որ զիտակով նայվի , շատ զարմանալի է իր մակերևոյթին ցուցուցած ան բազմաթիւ և բազմա տեսակ բիծերուն պատճառովը :

Հրատին միջնորդը շատ թանձր է և շատ տեղ կը տարածի , ինչպէս որ ստուգված է անոր մէջէն երեւցած հաստատուն աստղերուն մութ երևոյթովը : Բա մոլորակը երբեմն մեծ կերևայ մեղի և երբեմն պզտի . և ասիկա կը պատճառի երկրէս շատ կամ քիչ հեռու ըլլալէն : Երբոր շատ մօտենայ երկրիս միայն 50,000,000 մղոն հեռու է անկից . և երբոր շատ հեռունայ 240,000,000 մղոն հեռաւորութիւն ունի . և իր հեռաւորութեան տարբերութիւնը է 190,000,000 մղոն , կամ երկրիս շրջանակին տրամագիծին չափ :

SHIRAZ

Բնագիր:

Բնագիրը միայնակ կարճ են և խիտ, մերթը մոխրագոյն է և զարդարված է ընդհանրապէս մութ գոյն կամ սևի մօտ եւ անսկիւնի խոշոր բիծերով, որոնք քիչ մը կարգով ու կանոնաւոր եղանակով շարված են, և մէկը մէկու մօտ են: Պոչին ծարը փունջ մը երկան և սև մաղ ունի: Բնագիրը տը Բփրիկէի ներսի կողմերը կը բնակի, և յաճախ կը պրտորտի ան ծառախիտ դաշտերուն մէջը ու բլուրներուն վրայ՝ որ չոր ցամաք անապատները կը շրջապատեն: Թէպէտ և ասանկ՝ իր բնակած սահմանը շատ ընդարձակ է: Կուսիայի և Հապէշիստանի մէջ կը գտնուի, և մեծ անապատին աւրեւելեան մօտաւոր կողմերը՝ ուրկից դէպ ի հարաւ կը տարածին Բփրիկէի վրայ, դէպ ի Գլուխ Բարեյուսոյ: Բայց ան որ ընծուղտի որսորդութիւն ընել կուզէ, մարդկային ընկերութենէ պէտք է որ հեռունայ, և ամայի անապատներուն մէջը մտնայ, ուր խոժուադէմ առիւծը որսի համար ժուռ կուգայ, և գայլը և բորենին և վայրի շուներ իրենց կերակուրը կը փնտրեն: Եւ ան մարդաբնակ տեղիները ընծուղտը քիչ կը վախնայ մարդոցմէ. բայց շատ անգամ խոյանքի կը յաղթուի, Թէպէտ և չէ Թէ առանց դէմ դնելու անոր: Բանգի երբոր փախչելով ազատելու ճարը չի գտնայ նէ, իր կիցերը իբրեւ դէնք կը բանեցունէ, մի անգամայն առջիկ և ետեւի ոտքերովը սաստիկ անդթութեամբ արագ արագ զարնելով, անանկ որ կրավի Թէ երբեմն գլուխ կելայ, և շատ անգամ ալ իր կատղած Թշնամին որ դինքը խածաւ կամ ճանկերովը ամուր մը բռնեց, իր ետեւէն կը բաշէ կը տանի՝ մինչև որ ուժը հատնի ու իյնայ: Բնծուղտը բնականաբար հեղահողի է, երկչոտ և խաղաղասէր. միայն յուսահատութենէ ստիպված ատենն է որ կաշկատի դէմ դնել, և անատեն իր մեծ զօրութեանը համեմատ քաջութիւն և արագութիւն կը գործածէ: Երբոր ետեւէն իյնըլի անանկ արագութեամբ ցաթկուտելով կը վազէ, որ ամենէն շուտ վազող ձիէն ալ կանցնի: Ու

Բնծուղտ. գլխով: — Խիտ. սր: — Բորենի. գլխով:

մանք ըսին Թէ իր քայլերը շատ անձուռնի են, և Թէ վազած ատենը շուտով կը հողմի ընծուղտը. բայց Գաղղիացի ճամբորդ մը Սէն Կամագուա բնակած ատենը ընծուղտի մը ետեւէն ինկեր է, որ անիկա ասանկ կըստորագրէ: «Սէնք կըսէ ձիերը հեծանք ու անոր ետեւէն ինկանք, և երբեմն մեր հըրացանները կը կրակէինք. բայց ան կամաց կամաց այնչափ հեռացաւ մեզմէ, որ իրեք ժամ անոր ետեւէն երթալէն ետեւ պարտաւորեցանք կայնիլ, որովհետեւ մեր ձիերը շատ հոգնեցան և մենք ալ անիկա մեր աչքէն կորսնցուցինք»: Հետեւեալ օրը հինգ հատ ընծուղտ տեսեր է ինքը, որոնց ետեւէն ինկեր է որսալու, բայց բոլոր օրը հոգնեցին ետեւ գիշերը վրայ եկեր է, ու անոնք աներեւոյթ եղեր են: Երբոր օրը ուրիշ եօթը հատ պատահեր են իրեն, որոնցմէ մէկուն ետեւէն ինկեր է խիտ արագ ձիով մը. բայց ան ալ շատ հեռուն Թողուցեր է զինքը, և աներեւոյթ եղեր է իր աչքէն. սակայն շունները հաստատութեամբ շարունակել են, բայց չեն համարձակեր վրան երթալու. որովհետեւ ընծուղտը ինքրայնքը կը պաշտպանէ եղեր շարունակ կից նետելով: Եւ քան որսորդը եկեր հասեր է և հըրացանը կրակելով զարկեր մեռուցեր է ան:

Բնագիրի մէջ միայն մէկ կենդանի ընծուղտ մը տեսնուած է, որ 1827ին Լազիպտոսի բղեշխը Գեորգ Դ Բնագիրի Թագաւորին ընծայ խրկեր էր, և նոյն ատենը մէկ հատ մըն ալ Փարիզ խրկեր էր: Կուսիայի մէջ Սէնարի Հարաւային կողմերը քանի մը օրվան ճամբայ հեռու Բրաբները պղտիկուց ձեռք բերեր էին աս երկու ընծուղտ, և ուղտի կաթով սնուցեր էին անոնք: Ս երջը բղեշխին հրամանովը Գահիրէ բերվեցան, անկից ալ Կեդուէն Բնագիրի Բերվեցան, և հոն նաւերը զբեկեցան իւրաքանչիւր իր յատկացեալ տեղը երթալու համար: Փարիզ գացածը որ միւսին գեղեցիկ էր, մինչև հիմայ որ է և մէկալը Բնագիր հասնելէն քիչ ժամանակ ետքը տկարութեան նշաններ ցուցուց, որ օրէ օր էլ վեցաւ, Թէպէտ և շատ հոգով կընայ:

Բղեշխ. փաշա:

վէր . և 1828ին մեռաւ : Իր մորթը և ոսկորները թաղաւորը ընծայ րբաւ խնտոնի Կենդանաբանական (հնկերութեանը . ընկերութիւնն ալ անիկա իր հաւքած ուրիշ ընտկան բաներուն կարգը դրաւ , և հոն ուղղը կրնայ տեսնալ անիկա :

Սանտովէ-տն Կոնստանտին Դեյլ Գրեյ-տն
«Կիլէ» :

ՔԱՐՈՒ, տարիի չափ առաջ Բմբրիդայի վաճառական մը Սանտովէ-տնի կողմէն գիներուն ծեր և մեծապատիւ թաղաւորին ըսաւ թէ , « Ես քեզ կտոր մը Թուղթի վրայ կրնամ դնել » . կողմեր ըսել թէ իր անուշը պիտի գրէ . և իր կապարեայ գրիչովը Բաճաւական բաւը գրեց՝ որ էր թաղաւորին անունը :

« Ինչ , անիկա ո՛չ ինծի նման է և ոչ ուրիշ մէկու մը » . ըսաւ թաղաւորը :

« Բայց ասիկա քեզ կընշանակէ՞ ըսաւ վաճառականը . և ով որ կարդալ գիտէ նէ կըհասկընայ ան » : Թաղաւորը չի հաւտաց աս բանիս , ինչու որ չէր իմանար թէ Թուղթին վրայի ան ծուռումուռ նշանները ինչպէս կընային գինքը նշանակել , կամ գիւրիւնաց բան մը ըլլալ : Իր մտացը կալողութիւնէն բոլորովին դուրս էր աս բանը :

Վաճառականը ըսաւ թէ , « Ինչ մը ըսէ ինծի էրէկվան հոս եղող նաւապետին գըրուցելու , և ես աս Թուղթին վրայ դրուցեմ անոր » :

Բամէհամէհա ըսաւ թէ , « Գրուցէ նաւապետին որ էրէկվան իր ձեռքի կարմիր Թաշկինակը ինծի խրկէ » :

Վաճառականը իր կապարեայ գրիչովը կտոր մը Թուղթի վրայ գրեց . « Պարոն նաւապետ , կըխնդրեմ որ գրաբերիս հետը ձեր էրէկվան կարմիր Թաշկինակը ինծի խըրկէք , որնոր Բամէհամէհային ընծայ պիտի ընեմ . և զիս պարտաւոր կացուցէք ձեզի . և այլն » :

Հաստ չանցաւ թաղաւորին խրկած մարդը հոտ դարձաւ , ու Թաշկինակը և Թուղթը թաղաւորին ձեռքը տրեաւ : Թաղաւորը մէկ ձեռքը Թաշկինակը բռնեց , և միւս

Կապարեայ գրիչ . անորոն նաւապետ : — Թաշկինակ . խաւարաց :

ձեռքը Թուղթը , և զարմանալով երկուքին վրայ կրնայէր : Բաղդատեց անոնք իրարու հետ : Թուղթը ճերմակ էր , Թաշկինակը կարմիր : Թաշկինակին վրայ բան մը չիկար որ Թուղթին վրայի նշանագիծներուն հետը նմանութիւն մը ունենար . և չէր կրնար իմանալ թէ ինչ միաբանութիւն կամ յարմարութիւն կարելի էր ըլլալ Թուղթին ու Թաշկինակին մէջը : Վերջապէս վճռեց որ ան նշանագիրներուն վրայ մագական տրհեստ մը կամ կախարդութիւն մը եղած պիտի ըլլար . քանզի թէ որ անանկ բան մը չըլլար նէ , չէր հասկընար թէ ան անկենդան գիրը ինչպէս կրնար խօսիլ : Ուստի սկսեց վախնալ գիրէն ինքը և անտեղի եղողները : Եթ վախը մէկ կողմանէ օգտակար եղաւ և մէկ կողմանէ վնասակար :

Օրորինակ աս կողմանէ օգտակար եղաւ , որ միանգամայն իշխանները և ժողովուրդը ինքզինքնին գողութեան տըւած էին : Սեծամեծները և իշխանները Թոյլութեան թիւն ըրեր էին գողութիւն ընելու . և պիտտ առաջ հոն գացող քարոզիչները տեսան որ առանց նշանագրի մէկ բան մը ազատ տալահով չէր կրնար ըլլալ թէ որ կղպաքի տակ , կամ իրենց աչքը վրան չըլլար նէ : Բայց դանակները և պատառաքողները ու ամէն ան բաները որ շինող վարպետին անունը իրենց վրայ ունէին , կամ ինչեւիցէ հագուստի վերաբերեալ բան որ տէրոջը անունին առջի գիրը վրան ունէր՝ կատարեալպէս ազատ էր . որովհետեւ գիրը կըխօսէր , և չիտէին թէ ինչ կըզըրուցեր : Երծաթ զրգաւները ազատ էին վրանին գիր ունենալուն համար , բայց երկաթէ և անագէ եղածները կըկորսուէին :

Եւ միւս կողմանէ վնասակար եղաւ՝ որ աս երկիւղովը շատ դժուարութեամբ համոզեցան թէ գիրը կախարդութիւն չէ , և իրենց վնաս մը չի կրնար հասցունել , համալ օգուտ կընէ :

Տասնրեօթ տարիի չափ առաջ քարոզիչները անոնց լեզուն գիրի տակ առին , և հիմայ մէկ կղզիէն մէկալը գացող նաւերուն մէջը հազիւ կըլլայ մէկը որ շատ կամ քիչ նամակ չի տանի բարեկամէ բարեկամի բուն իրենց լեզուովը : Իշխանաւորները և

ժողովուրդը շատ անգամ իրենց գործերը գիրով կրկնապատեն : Իրենց քաղաքական օրենքները տպագրված են : Բնականաբար շունչին շատ մասերը բուն իրենց լեզուովը թարգմանված ունին , և 50,000 հոգի շատ կամ քիչ կարդալ ու գրել գիտեն հիմայ :

Բնականաբար շունչին ճշմարտութեանը վրայ :

ԲՆԱԿԱՆԱԲԱՐ ՇԱՆՉԻՆ ճշմարտութեանը վրայ չորս գլխաւոր ձեռնարկութիւններ կան : Բնական է՝ պատմութեամբ հրաշքները . երկրորդ՝ մարգարէութիւնները . երրորդ՝ անոր վարդապետութեանը աղէկութիւնը , և չորրորդ՝ անիկա գրողներուն բարոյական վարքը : Հրաշքները Բնականաբար զօրութեանէն եղած են , մարգարէութիւնները Բնականաբար իմաստութեանէն , պատմական վարդապետութիւնները Բնականաբար բարութեանէն , և անիկա գրողներուն բարոյական վարքը Բնականաբար սրբութեանէն : Բնական Վերստոնէնութիւնը աս չորս անշարժելի սիւներուն վրայ շինված է . այսինքն՝ Բնականոյ զօրութեանը , իմաստութեանը , բարութեանը և սրբութեանը վրայ :

Բնականաբար շունչ Վերստոնէն պէտք է հրնարված ըլլալ աղէկ մարդիկներէ կամ հրեշտակներէ , չար մարդիկներէ կամ գետերէ , և կամ Բնական : Չի կրնար աղէկ մարդոցմէ կամ հրեշտակներէն հնարված ըլլալ , ինչու որ անոնք ոչ կուգէին և ոչ կրնային գիրք մը շինել , և միշտ անիկա գրած ատեննին սղտ զրուցել , ըսելով՝ « Ես եմ Տէր . Բնական է Տէր » , թէ որ անիկա բուն իրենց հնարքը ըլլար : Չի կրնար գէշ մարդոց կամ գետերուն հնարքը ըլլալ ան , ինչու որ անոնք չէին ուզեր անանկ մէկ գիրք գրել որ կը պատուիրէ ամէն պարտաւորութիւնները ընել , ամէն մեղքերը կարգիլ , և իրենց հոգիները յաւիտեան դժոխքը կը դատապարտէ : Ուստի ես աս հետեւութիւնը կը հանեմ թէ , Բնականաբար շունչ պէտք է որ Բնականաբար աղբիւր լինի ամբողջ տրված ըլլայ :

Որչափ մեծ անունի տէր ըլլաս , այնչափ պէտք է զգուշ ըլլաս քու պղտի գործերուդ վրայ :

Սիւսէրէրէր Բնական :

ԹԱՆՔ որ դուն մինակ անապատի մը մէջ անդին ասդին թափառական պրտորտէիր՝ ուր երթալու չի գիտնալով , արդեօք որչափ հոգով լցված չորս կողմէ պիտի նայէիր մէկը տեսնալու՝ որ ճամբան ցուցըներ քեզի : Թէ որ նստէիր ու լայիր , և վախճայիր թէ պիտի կորսնցնէր ու բնաւ մէյմալ չի պիտի տեսնաս քու հօրդ տունը՝ ու չի պիտի լսես քու խանդակաթ մօրդ ձայնը , թէ որ աս ողբալի վիճակիդ մէջ մէկը դար քուկին թշուառութեանդ մէջ քեզ գտնար ու հարցունէր քեզի թէ , « Տը՛ղաս , ինչու համար կուլասկոր » . պատասխան պիտի տայիր թէ , « Բնական , իմ ճամբաս կորսնցուցի . շատ ատեն թափառական պրտորտեցայ , և անոր համար կուլամկոր՝ որ կը վախճամ թէ ալ մէյմալ բնաւ իմ սիրելի ծննդդ չի պիտի տեսնամ աս երկրիս վրայ » :

Հիմայ ան մարդը՝ որ անապատին ամէն կողմերը գիտէ , մէկէն քեզի ըսեր թէ , « Ես սիրելի տղեկս , աչքիդ արցունքները սրբէ . ինչու որ ես քեզ կը տանիմ քու բնակարանդ ու քուկին հօրդ տունը » : Գուն աս մարդը մէկ բարեբար բարեկամ մը պիտի կոչէիր :

Բնական Բնականաբար շունչ աս բարեբար բարեկամն է : Բնական ինքը սիրողներուն առաջնորդութիւն կընէ աս աշխարհիս վրտանգաւոր անապատին մէջ : Բնական անոնց կըցուցընէ երկինքին ճշմարիտ ճամբան , որ է Վերստոնէն : Բնական մէկ ճամբայ մը կըցուցընէ որ ապահով ու անվտանգ է : Բնականաբար շունչ որ Բնականաբար անապատին մէջը ճամբորդներուն առջևը կիսնան , գիտեն թէ անապատին մէջը ո՛ր տեղով անք կը գտնուին գեղեցիկ աղբուրներ : Բնական ճամբորդները դէպի ան աղբուրներուն կըտանին , ուր որ անոնք կրնան նստիլ և ուտել և խմել : Բնականաբար շունչ աս կ . աշխարհիս անապատին մէջէն երկնային քաղաք տանելու համար որի որ կառաջնորդէ նէ՛ փրկելու համար աղբուրներ կըցուցընէ՝ որ ան ճամբորդները կը գտնուին , ու իրենց հօր տունը երթալու ճամբուն մէջ անոնց սիրտերը կուրախացունեն :

Չինաստանացի սովորութիւնը լայն :

1. Չինաստանացիք կրկարծեն թէ մոռնին աթուր և մոմտալու գործարանը փորն է . բայց մենք կրկարծենք թէ գլուխն է :

2. Մենք ձախ կողմը պատուաւոր տեղ կրտսպեն , մենք աջ կողմը :

3. Մենք կնիկներուն ոտքերը բնութեան հակառակ սխմելով պղտիկ կը պահեն գեղեցկութեան համար . բայց Երևանտեան բանի մը աղղերը մէջքերնին անանկ կրնեն :

4. Մենք դուրսի հանդերձնին յաճախ կը փոխեն , մենք ներսինը կամ անմիջապէս մարմնին վրայինը :

5. Մենք սուգի նշանը ճերմակ գոյնն է , մերը սևը :

6. Մենք մէջ որբեալի կնիկը իր մեծ աղին հնազանդ պիտի ըլլայ , մեր մէջը տըղան մօրը հնազանդելու է :

7. Մենք տղաքը կը շալկեն , մենք կը գրկենք անոնք :

8. Մենք երբոր բարեկամի մը դէմ ելլան և բարեւեն , բուն իրենց ձեռքերը իրար կրկապեն ու կը թօթվեն . մենք թէ որ բնելու ըլլանք , իրարու ձեռք կը բռնենք :

9. Խնջւելի մէջ անոնք կերակուր չի ըս կըսած գինի կը խմեն , մենք կերակուրին հետը կամ վերջը :

10. Մենք գինին տաք կը խմեն , մենք պաղ : Մենք թէյը պաղ կը խմեն , մենք տաք կը խմենք :

11. Մենք մէջը բան ծախու առնողը կը շաւքը իր հետը պիտի ունենայ , մեր մէջը ծախողը կունենայ կշաւք : Մենք մարդ խաբվելէն վախճալուն կշաւքը իր հետը կը տանի վաճառանոցը :

12. Մենք վերէն ՚ի վար կը գրեն ու կը կարդան , մենք շնորհակցողաբար . անոնք աջ կողմէն դէպ ՚ի ձախ կողմը կը կարդան , մենք ձախ կողմէն դէպ ՚ի աջ կողմը :

13. Մենք բնաբանը երեսին տակը կը գընեն ու ծանօթութիւնները կամ մեկնութիւնը վերը , մենք անոնց հակառակը կը նենք :

14. Մենք գլուխներնուն գաղաթը քիչ մը մազ կը ձգեն , և անիկա հուսած կա

պիկի պոչի պէս ետևնին կը ձգեն , մենք թէ գլուխնիս փոքրենք և թէ չի փոքրենք կարծ մազ կը ձգենք :

15. Մենք մէջը հաղարաւոր մարդիկ կը մեռնին չափէն քիչ ուտել և խմելուն համար , ինչու որ կերակուր չեն կրնար գտնալ . մեր մէջը չափէն էլել ուտելէն և խմելէն :

16. Մենք կրտսն թէ մարդիկ բնութեամբ բարի են , մենք կրտսնք թէ չար են :

17. Մենք իրենց քահանաները ու դատաւորները կանարգեն , (որովհետեւ անարգանքի արժանաւոր են) , մենք կը պատուենք մերինները :

18. Մենք կը պաշտեն օձը , մենք կը սատկըցունենք ան : Ուրիշ անհամար ասանկ բաներ ունին մեր սովորութիւններուն հակառակ , բայց աս չափս հերիք է մեզից ու ցընելու թէ Չինացիք որչափ մեծ տարբերութիւն ունին ուրիշ աղղերէ :

Նախնիներն ըրած մարդաստի :

ԲՆԱՄԱՍՏԱՆԻ մէկ ուրիշ յաղթող մը չեղաւ որ Նաբոլէոն Պոնափաութիւն չափ թնդա նօթ կը ակէր , անոր չափ պատերազմ ընէր , և անոր չափ թագաւորական աթոռներ տալիսու վրայ ընէր :

Յամի Տեառն 1805 էն մինչև 1815ը զանազան պատերազմներու մէջ միայն իր կողմէն երկու միլիօն ու կէս մարդիկ սպաննը վեցան , ամէնն ալ Վաղը իացի ըլլալով : Թող տուր հաղարաւոր Գերմանացիները , Շվեդները , Ռուսները , Իտալացիները , Նաբոլէոնները և իւրիկեցիները՝ որոնք բռնութեամբ իր զօրքերուն հետ խառնեց . և միջակ հաշիւով մը կէս միլիօնէն պակաս չեն ըլլար անոնք : Իր թշնամիներուն կողմէն իյնողներն ալ ճիշտ իր կողմէն իյնողներուն չափ պիտի ըլլան . և ասանկ իր թագաւորութեանը ետքի քանի մը փառաւոր տարիները վեց միլիօն մարդոց թափած արունովը ծախու առաւ :

Նախնիներն ըրած :

Մեր արեւմտեան թիւեր խելը գլխէն , ստակը քսակէն , արմունկը հանդերձէն , և առողջութիւնը մարմնէն կը հանէ , ու արքեցոյը շատ անգամ աղբատանոցը կը ձգէ :

Յաճախ . . . — Թէյ . . . :

Կողմացոյց :

ԿՂՂՄՆԱՅՈՅՅՐ ոչ միայն տեղեկա-
նալու արժանաւոր բան մըն է , հապա-
նաւե ամենահարկաւոր գործիք մըն է մտա-
ծելով մարդուս անկից քաղած օգուտը՝ ա-
պահովութիւնը , ու անոր համար ունեցած
կարօտութիւնը : Մագնիսին բնական տար-
օրինակ յատկութիւնները բանի որ չէր ի-
մացվէր , ու ան յատկութիւնները քանի որ
ի գործ չէին դրվէր , նաւուղղութեան գի-
տութիւնը դժուարին , վտանգաւոր , և շատ
անկատար էր : Զին ատենի նաւապետը
որուն մի միայն առաջնորդը անշաւիւ ջու-
րերուն վրայ երկնային մարմիններն էին՝
(որոնց օգնութիւնը անստոյգ էր , շատ ան-
գամ ամպերով ծածկւոյթնուն կամ փո-
թորիկներուն ու ալեկոծութեանց պատճա-
ռաւր դժուարութեամբ քննրվէինուն հա-
մար ,) չէր համարձակէր ցամաքէն շատ
հեռունալ . և իր նաւորդութիւնը հարկաւ
կարծ կրլար , բայց երկար ժամանակի ու
համբերութեան կարօտ էր : Կողմացոյցին
օգնութեամբը նաւապետը կրնայ հիմայ կա-
տարեալ ապահովութեամբ պրտըտիլ խիստ
հեռաւոր և անծանօթ ծովերուն վրայ , տա-
րակցա չունենալով թէ ժամանակին դիպու-
ած մը չլլայ նէ , պիտի հասնի ան սահ-
մանված տեղը՝ ուր որ դէմ դրեր կերթա-
կոր : Կողմացոյցին օգնութեամբը նոր աշ-
խարհը հին աշխարհի բնակիչներուն ծա-
նօթ եղաւ . և անոր օգնելովը հողագունտիս
պինտ հեռաւոր մասերուն հետ հաղորդակ-
ցութիւն կրլրվի , անանկ որ՝ զանազան
սահմաններուն բերքերը դիւրին կերպով
հիմայ մէկզմէկու կերթան ու կուգան :

Կողմացոյցին գտնողը յայտնի չէ թէ
ով է . և անիկա գործածելու սկըսված ճիշդ
ժամանակը տարակուսելի բան մըն է : Տա-
նիրէքերորդ դարին մէջերը Լաբրադայիք
նաւուղղութեան մէջ սկսեցին գործածել
անիկա . ուստի հինգհարուր տարիէն էվել
է որ կըգործածվէր : Կրովի թէ Չինացիք
շատ ժամանակ առաջ ծանօթ էին կողմա-
ցոյցին , բայց երբ յայտնի չէ , ու չենք կրլ-
նար անոնց խօսքին հաւատալ : Զին Լաբլա-

տացիք դիտէին որ մագնիս քարը երկաթը
իրեն քաշելու գորութիւն ունի . բայց ա-
նոնք մէկ օգտակար բանի մը չի գործածե-
ցին անիկա :

Կողմացոյցին ստորագրութիւնը ընէլէն
առաջ հարկաւոր է մագնիսական գորու-
թեան մէկ բանի նշանաւոր բաները բացատ-
րել , ուսկից կըծագէ իր գորութիւնը և
օգտակարութիւնը :

Մի միայն բնական Մագնիսը որուն վը-
րայ ծանօթութիւն ունինք , Մագնիս քարն
է . ասիկա մէկ հանք մըն է մութ երկաթի
գոյնով սևի մօտ , որ Վէտի երկաթի հան-
քերուն մէջ շատ կըգտնրվի . նաւ Լըսեկ-
քի քանի մը կողմերը , Լ. Գրիգայի մէջ , և
երբեմն թէպէտ շատ քիչ Լ. Նոդլայի երկա-
թի հանքերուն մէջ կըլլայ , ու նաւ Բոքը Լ.
սիայի Մանիսա քաղաքին մօտերը կըգրտ-
նրվի : Մանիսա լեռներով շրջապատած
քաղաք մըն է , որ շատ ժամանակէ ՚ի վեր
նշանաւոր էին ան լեռները մագնիսի բերք
ունենալուն համար : Լա մագնիսին անունն
ալ շատերէն կրկարծրվի որ Մանիսա
քաղաքէն ելած է , առատ մագնիսական եր-
կաթ ունենալուն համար : Բայց ուրիշները
կրսնն թէ Մագնիս հովիւի մը անուն էր ,
որ մագնիսական գորութիւնը առաջ ինքը
գրտ ու , երբոր Խոա լեռանը վրայ պրտը-
տած աստիք իր ձեռքի երկաթ դաւազանը
դէպ ՚ի ան կողմը կըձգվէր՝ ուր որ ան գոյա-
ցութիւնը կար : Լա գոյացութիւնը մասնա-
ւոր յատկութիւն մը ունի երկաթի իրեն քա-
շելու , որ անիկա կըքաշէ իր մասունքնե-
րուն հետ կըմիացունէ ու ամուր կըբռնէ ի-
րեն յատուկ ձգողական գորութիւնովը :

Մագնիսի մը կտորի վրայէն թէ որ ա-
տեղ մը կամ երկաթի բարակ կտոր մը խել
մը անգամ քաշվի , անիկա շինծու մագնիսի
կըդաւնայ : Թէ որ աս մագնիսացեալ ա-
տեղը գլուշութեամբ իր մէջ տեղէն բանի
մը վրայ դրվի՝ անանկ որ երկու կողմի ծան-
րութիւնը հաւասար ըլլալով դիւրութեամբ
կարէնայ դաւնալ , ինքնիրեն կըսկըսի
դաւնալ՝ մինչև որ իր մէկ ծարը դէպ ՚ի
Հիւսիսային բևեռին շտովրվի . ու թէ որ
իւր զիրէն իտղցունես , նորէն երբոր թող-
տաս , կըսկըսի դաւնալ մինչև որ դայ նոյն
կէտը ցուցնէ : Մագնիսացեալ ասեղը

կրտսնայ նաև զօրութիւն երկաթը իրեն քաշելու, և ուրիշ երկաթի կամ պողպատի կտոր մը մաղնիս դարձունելու իր ունեցած մաղնիսական զօրութեանը չափ:

Մաղնիսին մէկ ուրիշ զարմանալի յատկութիւնն ալ աս է. թէ որ սլաքի կամ ասեղի մը Հիւսիսային կողմը ցուցնող ծալքը մէկ ուրիշ ասեղի մը նոյն կողմը ցուցնող ծալքին քովը բերլի, մէկգլմէկէ կրակսին հեռունաւ. բայց թէ որ մէկուն Հիւսիսային բեւեռը ցուցնող ծալքը մէկային Հարաւային բեւեռը ցուցնող ծալքին մօտ բերլի, մէկգլմէկ կրակսին քաշել և իրարու կը մօտենան:

Մաղնիսական զօրութիւնը կրնայ տրվիլ երկաթի ալ պողպատի ալ. երկաթը դիւրութեամբ կրնադունի, բայց շուտով կրկորսընցունէ անիկա. ընդ հակառակը պողպատը դիւրութեամբ չի մաղնիսանար, բայց անգամ մը ան զօրութիւնը որ ստանայ, զբաւարութեամբ կրկորսընցունէ: Թէ բնական և թէ շինծու մաղնիսին զօրութիւնը զանազան կերպով կրնայ աւելիլ. զոր օրինակ՝ սաստիկ տաքութեամբ կայծակէն գարնելով, կամ նաև երկար ժամանակ անյարմար զօրութեան մը մէջ մնալով:

Կտորքէն մաղնիսական զօրութեան քանի մը գլխաւոր յատկութիւնները. բայց աս զօրութեան պատճառը իմանալու գուցէ բնաւ կարող չի պիտի ըլնաք մենք: Ըմենէն հաւանականն ան է որ երկիրս ինքիւրմէն կը պարունակէ կամ թէ իրօք ինքը է մէկ մեծ ահագին մաղնիս մը. և թէ իր մաղնիսական ծաղերուն մէկը Հիւսիսային բեւեռին մօտերը ու մէկայլը Հարաւային բեւեռին մօտերը մէկ տեղ մըն է:

Կաւաժարներուն գործածած կողմնացոյցին ինչ կերպով շինվիլը վերի ըսվածնէն զիւրին կրնայ իմացվիլ: Կտոր մը մաղնիս ժամացոյցի սլաքին պէս շինված, ու Հիւսիսային կողմը ցուցնող ծալքը նտի ծալքի պէս ձևացուցած, զգուշութեամբ մէջ տեղէն պողպատի մը ծալքին վրայ կը գրվի կըլոր տուփի մը մէջ. ու անոր տակն ալ թուղթ մը անցուցած է, որուն վրայ Հարաւ Հիւսիս Բրեւիք և Բրեւնուք գրված կամ տպված է, և իրենց մասունքնէ

րուն բաժնրված է. և աս թուղթն ալ սլաքին հետը մէյտեղ կը դառնայ: Կաւաժիկը միայն սլաքին վրայ նայելով՝ կրտսնայ թէ իր նաւը դէպ ՚ի՛ն կողմը կը քաշէ կոր. և ուղածին պէս կը շարժուի իր ճամբան:

Տասնըվեցերորդ դարին մէջերը գտնուեցաւ թէ սլաքը ուղղակի Հիւսիսային բեւեռը չէր ցուցնէր, հապաքիչ մը դէպ ՚ի Բրեւեռեան կողմը ծռած էր. և ասիկա անկէ ետեւ կոչվեցաւ՝ Տարբերութիւն կողմնացոյցի: Բոք պատճառը կարծրվեցաւ թէ երկրիս մաղնիսական ծալքը ճիշդ մէյտեղ չէր իր առանցքին ծալքին հետ՝ որուն վրայ հողագունտս կը դառնայ: Բնկէ ետեւ եղած քննութիւններն ալ կերևայ թէ ան կարծիքը կը հաստատեն. և Հիւսիսային մաղնիսական բեւեռը կը կարծրվի թէ Պաֆլնի ծոցին Հիւսիսային արեւմտեան կողմը կիյնայ:

Փէրրի նաւապետը Հիւսիսային ծովերը գտնալու երաժ առենք, երբոր մասնաւոր տեղի մը Հիւսիսային կողմը անցաւ որ Հուսսօնի նեղուցին դէպ ՚ի Բրեւնուեան կողմը կիյնար, կողմնացոյցին սլաքը որ առաջ խել մը աստիճան տարբերութիւն ունէր Հիւսիսային բեւեռէն, հիմայ բոլորովին դարձաւ մինչև որ Հարաւային բեւեռը ցուցնէլ սկսեց, ու ասանկ շարունակեց մինչև որ խել մը դէպ ՚ի Հիւսիս նաւեց: Վուցէ ասկից ետքը պիտի իմացվի թէ արդեօք ան տեղին ձգողական ազդու զօրութիւնը ճշմարիտ մաղնիսական բեւեռին հետ մէկ է մի՞ եթէ չէ:

Կողմնացոյցին տարբերութեանը վերաբերեալ մէկ խիստ նշանաւոր հանգամանք մըն ալ կայ, ու անոր պատճառը՝ մինչև հիմայ փիլիսոփաներուն յայտնրված չէ:

Աս տարբերութիւնը երբոր առաջ տեսնրվեցաւ Բոտոնի մէջ մաղնիսական սլաքը ճշմարիտ Հիւսիսային բեւեռէն քանի մը աստիճան դէպ ՚ի Բրեւեռ ծռած էր. աս տարբերութիւնը հետզհետէ քիչցաւ, մինչև որ վերջը՝ յամի Տեառն 1660, Բրեւիս Հիւսիսային բեւեռին հետ մէկ եղաւ: Բնկէ ետեւ քիչ քիչ սկսեց դէպ ՚ի Բրեւնուք ծռիլ, մինչև որ 1828 ին գրեթէ քսանը հինգ աստիճանի մօտեցաւ տարբերութիւն

նր . անկէ ՚ի վեր սկսեց պակսիլ , և հիւ
մայ քսանիկեր աստիճանի չափ տարբերու
թիւն ունի :

Ուսումնարանի արդէն բանի մը խօսք :

ԴՈՒՆ հիմայ քու կեանքիդ մէկ աղէկ կէ
տին հասար , և սկսեցիր շնուիլ քու
վարքդ և կենցաղավարութիւնդ ուսումնա
րանին մէջը՝ իբրեւ . աշակերտ և իբրեւ մարդ :
Քու յառաջադիմութիւնդ ըստ մեծի մա
թին քուկին ջանքիդ և խոհանութեանդ վրայ
կըկայանայ : Թէ որ ժրութեամբ դուն քեզ
քու ուսմանդ չի տաս նէ՝ քուկին դասընկեր
ներուդ մէջէն ակարններուն կարգը պիտի
դռնաս քեզ , և քու միտքդ վախ մը պիտի
ռնենայ՝ որմէն զիւրութեամբ չի պիտի կրը
նայ բժշկըվիլ : Գուն քեզ կատարեալ
վարժապետ մը ըլլէ քու ամէն ուսումներուդ ,
և քուկին աշակերտակիցներուդ և վարժա
պետիդ առջևը թող երևայ որ դուն քեզի
հաւատարիմ ես եղեր : Բնատասէր և յա
րատեալ աշակերտը զգուշաւոր մարդու մը
նման է , որ պարտքի տակ տկարացած ու
տրտմամ չէ : Բնաւ թող մի տար քեզի ծու
լութեան մէջ իյնալ , ոչ ալ հարկաւոր
չեղած ատենը փողոցներուն մէջ երևալ :
Քու կարգացած գիրքերուդ մէջը կա
նոն գործածելու ես , և անհաստատ ճամ
բայ մը բռնելու չես : Ակամ գիրքդ լըմին
ցուր , միայն թէ երբոր դիպուածով անո
գուտ գիրք մը սկըսես՝ անիկա ձեռքէդ ձը
ղէ : Հեղինակիդ ձեռնարկութիւններուն
վարժապետը եղիր . քննէ՝ իմացիր՝ ստուգէ՝
անոր ըսածները , և բնաւ բաւական մի սե
պեր հարեանցի կարդալը : Բղէկ նայէ իր
բանեցուցած ոճին , ու անոր մէջը գտնը
ված ընտիր տեղերը և պակսութիւնները
միտքդ առ : Քեզի զրուցեմ՝ որ մէկ աշա
կերտի մը իսկաւ դժուարութեամբ ձեռք
ձգելու բաներէն մէկը՝ անսխալ և գեղեցիկ
շարադրութիւն ընելու արհեստն է . անանկ
որ՝ ո՛վ անոր զրոյժը կարգայ կամ լսէ նէ՝
զուարճանայ անով , և օգուտ ընդունի ան
կից : Բռանց համբերութեամբ ուսման
պարապելու մէկը չի հասնիր աս բանիս :
Թէ որ աղէկ զրիչի տէր ըլլալ կուզես , օ
տար բան մի սեպեր և մի լքանիր թէ որ

երբեմն քուկին ունեցած ձիրքերդ քեզմէ
շատ նըւաստներուն ունեցած ձիրքերէն ալ
վար դասելու պարտաւորիս նէ : Բայց միտ
քդ պահէ որ յարատեւութիւնը ամենէն
մեծ խոցերը ու արգելքները մէկ դի կընէ :
Քուկին գրութեանդ մէջ առանց իմաստի
գործածված բարձր բառեր թող չի գրու
նըվին , և կծուութիւն կամ սաստկութիւն
չըլլայ հոն : Պարզ թող ըլլայ ան , և առ
ջի հեղինակներուն կարգովը :

Սահման լեայ յաղէն-թիւն ունենալ :

ՏԻՄՐ ես , հիւանդութիւնը սենեակիդ
մէջն է՝ ու մահը կայնէր է . եկոր ուրե
մը՝ և մահը ու յաւիտենականութիւնը
միտքերնիս առած նստիկք , ու Բստուծոյ
պատուական խօսքերովը մէկզմէկ քաջալե
րենք : Մահը ինչ վախնալու բան ունի իր
մէջը՝ որնոր մեր ամենօրհնեալ Փրկիչը
մէկզի չի վերցուց : Հոգիին մարմինէն
զատվելու ցաւէրը մի մեզ կըվախցունեն .
Թէ որ շատ սաստիկ ալ ըլլան անոնք , շատ
երկան չեն ըլլար , և մեր բարձրեալ Փրը
կիչը՝ որմէն կրբղխի կեանքը , զիտէ թէ
ինչ են մահուան ցաւերը : Ինքը իր բազ
մագութ ողորմութիւններովը ըսաւ , « Սի
վախնար՝ ինչու որ ես քու հետդ եմ . մի
ղարհուրիր՝ ինչու որ ես քու Բստուծոյ եմ ,
որ քեզ պիտի զօրացունեմ ու պիտի օգնեմ
քեզի , և իմ արդարութեանս աջ ձեռքովը
պիտի պահպանեմ » : Եւայ . խա . 10 : Եւ
խոստմունքը կըզօրացունէ մեզ համարձա
կութեամբ ըսելու թէ , « Թէպէտ և մահին
շուքերուն մէջը քայլեմ նէ ես , չարէն չի
պիտի վախնամ : Սալ . իբ . 4 :

Կըվախնանք մի մէկ նոր և անտեսանելի
աշխարհ մը մտնալու : Բայց գիտնանք որ
անիկա ան աշխարհն է՝ ուր որ մեր երկնա
ւոր Վարդապետը գնաց , ուր որ իր ժողո
վուրդին համար յաւիտենական բնակա
րաններ ստորադասուց , և իր հրեշտակները
զրու որ մեզ հոն առաջնորդեն : Եւ ա
սանկ պաշտպանութիւն ունենալով ինչ
բանէ պիտի վախնանք , և մեր յաւիտենա
կան բնակարանը երթալու՝ ուր որ մեր ա
մենօրհնեալ Փրկիչը է , ինչու պիտի դըժ
կամակ ըլլանք :

Ձերոն և Եղբորն համար հայ :

Բարո-առաջարկութիւն իմ :

Ո՞ր ԵՍԻ մէջ փորձով գտնելեցաւ որ 30 օխայ վարսակէն 20 հաց կը շինվի , որով ձի մը 10 օր կրնայ էվելի աղէկ պահ վել օրը երկու հացով , քան եթէ 180 օխայ հում վարսակ ունենար նոյն չափ օրվան մէջ : Վանդի վարսակին կեղեւը ալուրին հետը խառնած կըմնայ , խմորը որչափ ջուր կուտէ նէ անոր ծանրութիւնն ալ կը վատորկվի , և շատ ալ ջուր կուտէ : Օրը օրինակ տաք օխայ ցորենի ալուրով՝ առանց թեփի , հաց կը շինենք մեզի համար , որ հում ցորենէն ու անոր կեղեւէն ալ է վել կը քաշէ : Եւ դարձեալ ձիու մը թէ որ տանրութիւն օխայ հում վարսակ պէտք է տալ օրը , անկից շատ քիչ հաց կը արվի անոր , ինչու որ հացը էվելի սննդարար է , մանաւանդ երբոր վարսակին հետը հաճար ալ խառնելի : Եվ թի մէջ հաշիւ եղաւ որ բոլոր ծախքերէն ետքը շատ ստակ կե վելնակոր վարսակէ ու հաճարէ շինված հացով կերակրելով ձիերը : Միշտ երբոր անոնց խոտ կուտան , տըւած խոտերն ուն իրեք մասին երկուքին չափ յարդ կը խառնեն հետը և ան հացէն կըմանրեն մէջը : Եւ հացը աղէկ պահպանելու համար , կարկանդակի ձեռով շինելու է . ու թէ որ փռան մէջ չորցունես երկան ժամանակ կը պահվի առանց կորսնցունելու իր սննդաւոր որակութիւնը :

Օտարութիւն :

ԻՍԽԱՆԵՐԱՍ իր սաստիկ ծարաւութիւնը զովացունելու համար իր թաղաւորութիւնը Կիդէասին շնորհեց : Օտար մանուկ աղաւորութիւն մը ունի ան խօսքը որ ջուրը խմելէն ու զովանալէն ետեւ զրուցեց այսպէս . « Ո՛հ , վայ ինձի , որ տասնի վայրկեան մը տեւելու հեշտութեան համար այսպէս մեծ թաղաւորութիւն մը կորսնցունեցի » : Բիւկա ինչպէս կը յարմարի ան մարդուն՝ որ մեղքին վայրկեան մը տեւելու հեշտութիւններուն համար երկնից թաղաւորութիւնը կը կորսնցունէ :

Վարսակ . եռլած : — Հաճար , չափաւոր :

ԵՐԲՈՎ թաքարդիչը իր քարոզներուն մէկին մէջը անաստուածներուն դէմ կը սէ . « Թէ որ ճշմարիտ ըլլար թէ Բստուած չի կայ , ինչ փաստ ինչ ապացուցութիւն կրնար ունենալ անաստուածը թէ ինքը մեռնելէն ետեւ չի պիտի ապրի և թշուառական ըլլայ : Երբ զոյութեան դալուն պատճառը ինչ էր նէ հոս , կրնայ նոյնը պատճառ ըլլալ իր զոյութեանը ասկից ետքը : Կամ թէ որ առանց պատճառի զոյութեան եկեր է նէ աս վիճակին մէջը , կրնայ առանց պատճառի զոյութեան դալ ուրիշ վիճակի մը մէջ ալ : Եւ թէ որ իր ապակա նեալ սիրտը և գարշելի գործքերը այնչափ ապերժանիկ կընեն զինքը հոս , (որ կըցանկար ոչնչանալ քան թէ ապաւնի զոյութեան մը մէջ մոռնալու խորհուրդովը ինքը զինքը անհանգիստ ընել ,) ինչ արդէ լք կայ , կարելի է որ յաւիտեան ապերժանիկ ըլլայ ան :

Ուրեմն յիմար է ան մարդը՝ որ կըցանկայ թէ Բստուած չըլլար . ասանկով յուսալով որ ապաւնի թշուառութեան աղատ ըլլայ : Վանդի ինքը թէ և կը հաւատայ թէ Բստուած չի կայ , բայց տակաւին հնար է որ ինքը զոյութեան դայ ասկից ետքը ինչ պէս որ հոս եկեր է : Եւ թէ որ զոյութեան դայ , իր չարութիւնները և մոլութիւնները ինչպէս որ հոս զինքը թշուառ կընենկոր , կրնան նաեւ յաւիտեան թշուառական ընել անիկա հոն » :

Ընտանի երջանկութիւն :

Մեր տրամութիւնները ուր պիտի ընդունին այնպէս միտարութիւն ինչպէս որ մեր ընտանեացը մէջը : Արձն ձեռքը խանդակաթ սիրով պիտի սրբէ մեր ճակատին քրտինքը ամէն օրվան աշխատութիւններնու մէջ , կամ մեր աչքին արցունքները և մահուան պաղ քրտինքները հիւանդութեան անկողինին մէջ , ինչպէս որ կողակցին ձեռքը : Երջանիկ և օրհնեալ ժամեր՝ որ մեզ առջ և սուրբ ընկերութեամբ մը իրարու կըկապակցէք , ուրախութեամբ ձեզ կողջունեմ :

Վեշ օրինակ :

Չար բան է երբոր մեծ մարդիկ գէշ օրինակներ կուտան . բայց չարագոյն բան է երբոր բոլոր մարդիկ անոնց կը հետեւին :

Եւ ներկայ կեանքին մեջ եւ լինելու Բարեխառն շան
բէ շարին:

ԼՂԵՆԱՐ երբեմն սղտոր կըլայ, բայց շատ անգամ բայց և պարզ է: Մըբիկները և փոթորիկները շատ են, բայց հանդարտութիւնը եվելօք հասարակ է: Հիւանդութիւն կայ՝ բայց առողջութիւնը անկից շատ է. ցաւ կայ՝ բայց հանգստութիւնը եվելի է. տրտմութիւն կայ՝ բայց ուրախութիւնը անկից եվել է: Հատերը կան որ անդթութեան ոտքերուն տակը կոխ կըլտըվեցան, բայց եվելի շատերը կան որ հարստահարող բռնաւորներուն ձեռքէն անվնաս մնացին: Հատերը անթութեանով և մերկ մնալով կորսըվեցան, բայց անոնցմէ շատը հաց և հանդերձ դուան: Ամանք գերութիւն քաշեցին, բայց շատերը բնաւ բանտը անդամ չի մտան: Կան որ իրենց խելքը կորսընցուցին, բայց շատերը կան որ խելքընին գլուխին պահեցին: Եւրեսէ իշնողներուն և թշուառութեան մէջ մնացողներուն ցանկը երկան է. բայց եվելի երկան է անոնց անուններուն ցանկը որոնք կերպով մը կըցան բարեկամ գտնալ: Երբեմն կըլսվի թէ քաղաքներ կործաներ են սոսկալի երկրաշարժութիւններով. բայց շատ քաղաքներ ժամանակէն ի գտա ուրիշ թշնամի մը չեն ճանճուր: Երբեմն կըլսենք թէ փոթորիկներէ նսւեր կորսըվէր են. բայց ընդհանրապէս շատերը ապահով իրենց նաւահանգիստը կըհասնին: Ընդ որդուով կարգապէր ենք հունձերուն ջարդըվելուն վրայ. մագերիս տնկըվէր են, բաղուններնուս դարկը կայներ է սովին զարհուրելի նկարագրութիւնով. բայց մարդկային աղբը եվելօք տեսեր է պողտոտ եղանակներ և խայտացող հնձողներ, և ուրախութեամբ ու կերակուրով լցված սիրտեր: Սարսափելով կըխորհինք մահ տարածամին սոսկալի կերպարանքին վրայ՝ որ մութը կըբայէ Թահարիու կերպով աւներևոյթ ճամբորդութիւն կընէ աներևոյթ ձեռքով զանցելով, և փողոցները մեռելներով լեցունելով. բայց եվելօք մեր միտքը կուգան բնութեամբ առողջութիւն պարզեող բաները: Ինչպէս՝ գտնադան գոյացութիւններուն ունեցած զօրութիւնները՝ որոնք կորսըված առողջութիւնը ետ կըդարձունեն, և մարդուս հիւանդութիւնները կըբժշկեն: Ընդ և ախորժիկի կըմանաներուն առողջարար օդերը, բժշկութիւն տըող խոտերը, և առողջացուցիչ աղբուրները: Մարդկային աղբի մէկ մասը սուրով կորսըվեցաւ, կամ սուրին պատճառով եկած հիւանդութիւնով մեռաւ, կամ սուգ առնելով ողբաց ան յափշտակութիւնը և աւերմունքը որ սուրը դաշտերուն վրայ սփռեց. կամ սուրին բրած յափշտակութեանը թէպտորոնէն մէկ հեռու տեղ մը եվելի սաստիկ տրտմութիւններով ի մահ վերադարձեցաւ իր զաւկին կամ երկանը մահը լսելով: Բայց մարդոց մեծ մասը իրենց օրերը խաղաղութեան աթոռին վրայ անցուցին, խաղաղ և ապահով իրենց բնակարանին մէջը նստան, իրենց դաշտերը հնձեցին առանց վախնալու գինուորին մանդաղէն կամ անոր կրակ ձգելէն, իրենց ընկերական միաբանութիւնը վայելեցին որ ուրիշէն հարուած մը չընդունեց բայց միայն բնութեան ձեռքէն, և վերջապէս իրենց հողին աւանդեցին հանդիստ և բնաւ նեկան անկողինին վրայ:

Եւթ:

ԼՂԾԹԲԸ ամենաբուռական սպառազինութիւն մըն է, մնայուն զանձ մըն է, անսպառելի հանք մըն է, ամսերով չի մըթընցած օդ մըն է, առանց փոթորիկը երկինք մըն է: Եղթթըր հաղարումէկ օրհնութիւններու արմատը աղբուրը և մայլն է: Չեմ խօսիր ան ցուրտ տկար և անօր աղթթըրն վրայով, հապա ան աղթթըրն վրայով որ կոտրած սիրտէն կըծնանի և դարձի եկած հողիէն կըլայ:

Եղթթըր բոցերուն սաստիկութիւնը մարեց, աւերածներուն բերանը գոցեց, խռովութիւնը հանդարտեցուց, պատերազմները խաղաղեցուց, տարերքներուն կատաղութիւնը իջեցուց, դէտըր հալածեց, հիւանդութիւնները բժշկեց, մահին շղթաները կոտրեց, երկինքին դուռները բացաւ: Քաղաքները կործանմանէ ազատեց, արեգակը ու լուսինը իրենց ճամբուն մէջը կայնեցուց, կայծակին յաւաքաղիմութիւնը

նը արգելեց, և մէկ խօսքով ապականեց
աւրեց ամէն ան բաները որ թշնամի են
մարդու: Գարձեալ կրսեմ, թէ ես չեմ
խօսիր ան պուկունքներով եղած աղօթքին
վրայ, հապա անոր վրայ որ սրտին խուռջ
ներէն կելայ: Բրդարեւ ասանկ աղօթքին
պէս զօրաւոր ուրիշ բան մը չի կայ. իրաւ
ցունէ անոր համեմատ բան մը չի կայ:

Լուսապայծառ պատմութեանով հազված
ինքնակալը այնչափ շքեղ չի փայլեր որչափ
ծունկի վրայ ինկած աղօթողը՝ որ իր Լս
տուածոյն հետը ունեցած հաղորդութիւնովը
զարգարեալ և պաճուճեալ է: Ինչպէս
բարձր, ինչպէս փառաւոր է աղօթքին ար
տօնութիւնը՝ որ մէկ մահկանացու մարդ մը
հանդարտ և անխռով համարձակութեամբ
կրնայ մօտենալ և ազատաբար խօսակցիլ
երկնաւոր (Թաղաւորին մեծ վայելչութեա
նը հետ, երբոր հաղարաւոր հազար հրեշ
տակները և հրեշտակապետները ներկայ
են, երբոր քերթէները ու սերթէները ի
րենց լուսաւորութիւնովը կը շրջապատեն
Լստուածոյ աթոռը: Ո՛հ ասոր պէս պատիւ
բնաւ տրվեցան մի մարդու: Երբոր մէկ
ճշմարիտ Վրիստոնեայ մը իր ձեռքերը կը
տարածէ առ Լստուած ըրած աղօթքին մէ
ջը, ան վայրկեանին ինքը երկրաւոր բանե
րը կը ձգէ անոնց անդի կողմը կանցնի, և
սրբութեան թևերովը յաւիտենական կե
նաց թաղաւորութեանը մէջ կանցնի: Սի
միայն երկնաւոր բաներու վրայ կը խորհի,
և աս ներկայ վիճակը ստուեր կը համարի և
ոչ ճշմարտութիւն: Թէ որ մենք ալ անոր
ջերմեռանդութիւնովը աղօթէինք, կենդա
նի հոգիով մը և լուսաւորեալ մտքով մը ա
ղօթէինք, անասները եթէ աստանան երևար՝
շուտով պիտի փախչէր. և թէ որ դժոխքին
դուռները լայնատարած բացվին իսկոյն
պիտի գոցվին:

Ուրիշ բան:

“Սուրբ պատիւ Եւթիմի օրը՝ անկիս ասոր պատիւ
համար”: Եւթիմ. Ի. 8:

ՍՈՒՅՐԻ Թէ ո՞վ զրուցեց աս խօսքե
րը. կամ թէ դուն անիկա կանարգե՞ս
մի: Ենիկա կը գրգռեսկոր որ իր ընկերք
քեզի ընէ՞ մի: Խեղճ գլուխդ բեր. դուն
անկից զօրաւոր մը չես:

“Սից օր պիտի գործես ու ուրիշ գործերու ը
նես. Բայց Եթիմի օրը ուրիշ Եւթիմի օրը
Եւթիմի է”: Վրիստին չէ, հապա յատուկ
Լստուածոյ օրն է: Լստուած իրաւունքով ա
նիկա իրեն համար կուզէ: Ինքը աշխարհի
սկիզբէն հետէ միշտ անիկա իրեն համար
ուզեց: “Տէր Լստուած վեց ասոր Եթիմ
ծեց երկնքը ու երկիրը, ու Եթիմի օրը Լուսն
չեցաւ: Եւթիմի օրը Եթիմի օրը, Եթիմի օրը,
ու Եթիմի օրը Եթիմի օրը”: Տէրը սրբեց Եւթիմ
թը. այսինքն՝ անիկա պահեց որ յատուկ
պէս իրեն ծառայութեանը տրվի: Ինքը ա
նանկ սահմանեց թէ քանի որ արեգակը ու
լուսինը՝ քանի որ երկինքը ու երկիրը մնայ,
մարդոց զաւկները աս օրըս գործածեն
իրեն ծառայութիւն և պաշտօն մատուցա
նելու համար՝ որ “Ինքը անոնց ամէնուն
կեանք ու շունչ ու ամէն բաները տրեալ”:
Բայց երբոր Յիսուս Վրիստոս մեռնէ ին
քն յարութիւն առաւ, Վրիստոնեայի ե
կեղեցին՝ ի պատիւ յարութեան Վրիստո
սի Եւթիմի տեղը կիրակին սկսեց պա
հել: Ուրեմն պէ՞տք է որ մէկ մարդ մը
Լստուածոյ ունեցածը իրմէն յափշտակէ:
Եւ դուն՝ ո՞վ կարդացող, արդեօք ան նոյն
մանրդն ես մի: Խեղճ գլուխդ առ, մոմսոա
անգամ մը թէ ինչ կրնեսկոր: Վրիստին
ունեցած բոլոր բաները Լստուած չի տը
ւան մի քեզի, քու ապրած օրերուդ ամէն
մէկը իր պարգևը չէ՞ մի: Եւ դուն մէկ օր
մըն ալ չե՞ս իտար իրեն. կամ ան որ ար
դէն իրն է նէ “Վրիստին” կըսես մի ի
րեն: Ինքը չի կամիր ու չի կրնար ձգել ա
նիկա որուն վրայ որ իրաւունք ունի: Լս օ
րը Լստուածոյ օրն է. անիկա ասանկ էր ըս
կիզբէն հետէ, և ասանկ պիտի ըլլայ մին
չև աշխարհի վերջը: Ինքը աս օրըս մէկ
ուրիշի մը չի՝ կրնար տալ. ո՞վ մարդիկ,
“Լստուածոյ բաները Լստուածոյ պը՞նք”:

Լստուած որո՞ւ համար աս օրըս իրեն
ծառայութեանը տրվիլ կուզէ. իրեն հա
մար, թէ քեզի համար: Ենտարակոյս ի
րեն համար չէ: Եւ ոչ քեզի կարօտութիւն
ունի, ոչ ալ մէկ ուրիշ մարդու զաւկի մը:
Եւ այն դէպ ի երկինքը ու տե՛ս, նայէ ամ
պերը որչափ քեզմէ բարձր են գլխուդ վը
րայ. թէ որ մեղք գործեցիր նէ անոր դէ
մէն կրնես դուն: Թէ որ քու յանցանքն
ըրդ շատցան նէ, անոր ինչ կրնաս ընել

դուն : Լա թէ որ արդար ես նէ , ի՞նչ կու տաս իրեն : Կամ թէ անիկա քու ձեռքէդ ի՞նչ կընդունի : Ուրեմն յատկապէս քեզի համար է որ քու Ստեղծող Բնութեանդ աս բանս կընէ : Յատկապէս քեզի համար է որ քեզ իրեն ծառայելու կըկանչէ : Յատկապէս քեզի համար է որ քու ժամանակիդ մէկ մասը իրեն կըխնդրէ , ան որ բոլորը քեզի տընաւ : Ճանչցիր աս սէրը . սորվէ հաճելի ըլլալ երկնից (Թագաւորին) , քանի որ երկրի վրայ ես : Եւ անկ անցուր աս օրը , ինչպէս որ կըյուսաս անցունել ան օրը՝ որնոր ամենեւին չի պիտի վերջանայ :

Տէրը չէ թէ միայն սրբեց շաբաթ օրը , հապա նաև օրհնեց անիկա : Ուստի դուն քուկին թշնամիդ ես , դուն քուկին յատուկ օրհնութիւնդ մէկ դի կընետես չես ուզեր կոր , թէ որ աս օրըս սուրբ պահելը զանց բնէս նէ : Բսիկա մէկ մասնաւոր շնորհքի մը օր է . երկնից (Թագաւորը) իր ողորմութեան արթնութիւն վրայ նստեր է , ուրիշ օրերէն էվելի առատաձեռնութեամբ օրհնութիւն շնորհելու անոնց՝ որ անիկա կըպահեն : (Թէ որ դուն քու հոգիդ կըսիրես՝ ուրեմն ի՞նչպէս կընաս ասանկ պատահութիւնը ձեռքէ հանել : Երթնցիր ելիր ու կանգնէ : (Թող տուր որ իր օրհնութիւնը շնորհք քեզի . ընդունէ իր սիրոյն նշանը : Եղարակէ իրեն որ իր շնորհացը ու ողորմութեանը մեծութիւնը կարող ըլլաս գրտնալ Յիսուս Քրիստոսի միջնորդութիւնովը : Գուն չիյտես թէ աս փրկութեան օրերէն որչափ քիչ կընաս ունենալ տակաւին : Լա ինչպէս ստիպել բան պիտի ըլլայ իր տընած ողորմութիւնը չարաչար գործածելով աշխարհէս ելլալը :

Եւրկեց իշխանի հո վայ :

ԵՐԱՆԱՅԻՆ Եւրկեցէն մէկ պարոն մը ան տեղը պատահած դիպուածի մը վրայ պատմութիւն մը կընէ որ ինքը աչքովը տեսեր է : () ր մը կըսէ մէկ տուն մը գացի իշխանի մը հետ տեսնովելու : Ես իշխանը քիչ տարիներ առաջ չէր ճանչնար ան Բնութեանդ որ զինքը տեսիլէ : Եւ ան տեսնել ինքը իննքսուն տարեկանի չափ կար

իր աչքերը շատ տարիներէ ՚ի վեր կուրցեր էին : Երբոր մեր անունները իրեն զրուցեցինք , մէկէն ՚ի մէկ աչքերէն արցունք դալ սկըսեց , աճապարելով մը ձեռքերնու փաթթովեցաւ , շնորհակալ եղաւ Բնութեան իրեն տեսութեան երթալնու համար , ու սկըսեց իր վիճակին վերայովը խօսիլ : Գեանէն քիչ մը հող իր ձեռքը առնելով ըսաւ , « Քիչ մը ատենէն ետե ես աս հողին հետը պիտի խառնովիմ , բայց աս մարմինովս պիտի տեսնամ Բնութեան : Լա կոյր եմ , ես օրվան լուսովը չեմ տեսնար . բայց հաւատքի լուսովը կը տեսնամ որ Յիսուս Բնութեան աջ կողմը պատրաստ նստեր է իմ հոգիս ընդունելու » : Լա ան վայրկեանին յիշեցի որ Տրայիանոսին վարքին մէջը կարգացի անմիջապէս իր մեռնելէն առաջ իրեն հոգիին հետը ըրած ան առանձին խօսքը , որ կըսէ թէ , « Ես գլուխը ալ ասկէ ետե թագ չի պիտի հաղնի . աս ոտքերը ալ ասկէ ետե իշխաններուն վիզին վրայ չի պիտի շարժին . աս սիրտը ալ ասկէ ետե մարդոց գովաւանութիւններովը չի պիտի շողորդողվի . աս ականջները ալ ասկէ ետե երաժշտական երգերով չի պիտի բերկրի . ոչ ալ աս աչքերը գեղեցիկ տեսարաններով պիտի զուարճանայ . Եւ իմ հոգիս . . . անի իմ հոգիս , ինչ պիտի ըլլայ քեզի » : Եւ մայ աս երկուքին ունեցած զգացումները իրենց մեռնելու րոպէին իրարու քով դիր , Եւ կը գտնաս՝ որ երբ խղճալի բարբարոսի մը Բնութեանդ մը մը կուտաս իր լեզուովը , Եւ անիկա վերը ըսված զօրութիւնը կունենայ անոր վրայ , դուն ան մարդուն էվելի բան մը ըրած կըլլաս , քան թէ աշխարհի Թագաւորութիւնը իրեն բաշխէիր : Ես մարդը միայն Բնութեանդ մընէն սորվեցաւ Քրիստոնէութիւնը . փոքրիկ տղեկ մը ալ մէն օր Բնութեանդ կըկարդար իրեն : Եւ ինչ ամէն օր Բնութեանդ լսելով , Բնութեանդ լուսաւորեցաւ : Լա ինչն համար մենք ալ չիջանանք անոր պէս սովորութիւն ընել . մեզն ամէն օր ան սուրբ գիրքին երեսներուն վրայ որոճալ , Եւ անիկա մեր ոտքերուն ճրագ Եւ մեր ճամբանէն դուն լոյս տընող ընել :

Կարճ յօժ:

ԼՆՅՆԵԼ օր իմ սենեակս որ նստեր էի, մէկ սղտի աղջիկ մը տեսայ որ մօմին լուսովը կար կրկարէրկոր: Սօմը վառեր հատեր էր գրեթէ մինչև տակը. նայեցայ որ աղջիկը շատ արագութեամբ կը բանեցունէր իր ասեղը, և վերջապէս լսեցի որ ինքնիրէն կըսէր. «Պէտք է որ ես շատ ժիր ըլլամ, ինչու որ ասկից 'ի զատ ալ մօմ չունիմ, և ան ալ գրեթէ հատած է»:

Ստմոացի թէ ինչ մեծ բարոյականութիւն կայ աս աղջկանը զրուցած խօսքին մէջը: Ինչու շտ ես անկից իմաստութիւն մը կընամ սորվիլ: Կեանքը ուրիշ բան չէ՝ ըսի ինքնիրէնս, բայց մէկ կարճ մօմ մը: Գրեթէ անկա հատած է, և ես ալ ուրիշը չունիմ: Ուրեմն ինչ ջանքով կեանքին ամէն պարտաւորութիւնները կատարելու ետե պարտիմ ըլլալ ես: Բանի որ կեանքին լոյսը ունիմ, ինչպէս զգուշութեամբ կատարելու եմ իմ երկնաւոր Արարչիս հրամայած ամէն բաները:

Եթա և առաջ պարտիմ շուտ մը ահով ու դողով իմ փրկութիւնս գործել, գիտնալով որ երբ աս լոյսը հասնի նե ալ ուրիշը չի կայ՝ որով մահկանացուները կարող ըլլան պատրաստուիլ:

Երկրորդ՝ պարտիմ բոլորովին արթուն ըլլալ իմ ընկերներուս յաւիտեական օգուտին համար. քանի որ աս օրը առջեւ է նե՝ գործելով, և մեղաւորները Տէր Յիսուս Բրիտանիոն բերելու ջանալով. ինչու որ իմ կարճ մօմս շատ չանցած պիտի մարի. և հանգերձեալ աշխարհին մէջ մեղաւորները դարձնելու գործ չի կայ:

Երրորդ՝ պարտիմ անդադար աշխատիլ ամէն կերպ բարեգործութիւնները ընելու, երջանիկ ընելով ան ամէնը որ կընամ. խեղճերուն օգնութիւն հասնելով, ու բարիք ընելով ան ամէնուն՝ որոնց որ ձեռքս կըհասնի. ինչու որ աս լոյսը շուտով պիտի մարի, և անդի աշխարհի մէջ խեղճերուն ու նեղեալներուն հասնելու կարող չեմ ըլլար ես:

Չորրորդ՝ պարտիմ իմ ամէն ընտկան ձիրքերս Կտուածոյ փառքին ու Բրիտանի Թագաւորութեանը համար գործածել. և

նոր դործը ընելով՝ որ քանի ցորեկ է նե իս գործելու խրկեց. ինչու որ գիշերը կուգայ, որ ատեն մէկը չի կընար գործել: «Ինչ որ քու ձեռքդ կըգտնայ գործելու, քու բոլոր կարողութիւնովդ գործէ, կըսէ Սուրբ Գիորգը. ինչու որ ոչ խորհուրդ, ոչ զիտութիւն, և ոչ իմաստութիւն կայ գերեզմանին մէջ, ուր որ դուն կերթասկոր»:

Ժող., Թ. 10:

ՆԱԲԵԼՈՒՐ:

Սուրբայի Սեդ դուքը որ Թագաւորական ամբիոն ժառանգն է, մօտեքս Լոնդոն գնաց. ուր ամբիոն մը չափ կեցաւ, և զանազան մարդասիրական ընկերութիւններու 20,000 լիբէ սթէրլինգէն էփելի պարգև արւաւ:

Մայիսի 18էն մինչև Հունիսի 1ը Պուլսնի նաւահանգիստը 33 թիվատար նաւ մտաւ 994 ճամբորդով, և 20 նաւ ելաւ անկից 1103 ճամբորդով:

Ճամբորդները 1 իօնէն Սարսիլիս 17 ժամին մէջ կրնան երթալ հիմա, ճը կամ 9ը ժամ Սեւ գետին վրայէն արագընթաց շոգենաւով իջնալով, և մնացածը թեթեւ կառքերով. բոլոր աս ճամբուր հեռաւորութիւնը է 300 մղոն:

Եթանասունըհինգ տարիի չափ քիչ աս նին մէջը 16 անգամ աշխարհաւոր սորվիւ պատահեցան Լոնդոնացիներին մէջը: Ես սորվիւրուն պատահած տարիներն են 1766, 1770, 1782, 1792, 1803, 1804, 1819, 1820, 1824, 1829, 1832, 1833, 1836, 1837, 1838, և 1839: Ետնց քանի մը առջինները պատերազմներու պատճառով եղած կրնայր սեպիլ: 1838ին սովը շատ սաստիկ եղած կըպատմեն: Եկբարապատ դաւառին մէջը Եպրիլի 14ին 78,000 սովալուկ ողորմելիներ կըրակրուիցան հասարակաց ողորմութիւնով. և Մարտի 1էն մինչև 15ը տկարութենէ աչքերնին խաւորած 71,533 թըշւառական ստեղծվածներ կըրակրուիցան նոյն կերպով: Սովամահ կորստվածներուն թիւը միջակ համրանքով ամիսը 10,000ի կըհասնէր:

Սօտեքս Լոնդոնայէն նաւ մը լեցուն սառն խրկուիցաւ Կոր Զոլանտիա. ուր տեղի կըլման խիստ տաք ըլլալուն բնակիչները ուրախութեամբ ընդունեցին անիկա: Տես խաղաղութեան և առուտուրին օգուտը:

Մայիս ամսուն մէջը փարիզի մէջ կորուված կենդանիները էին 6328 եղ, 1286 կով, 7614 հորթ, 35,370 ուխար: 400,000 օխաէն էփելի ալ ճարպ գործածվեցաւ:

Սառն. ուրիշ: — Ճարպ. էէտուց: